

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

תוכן

- א. רבי יוחנן כי חש בצפידנא עבד הכי בשבתא ואיתסי ... הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים1
- ב. וכל ספק נפשות דוחה את השבת ... ולא ספק שבת זו בלבד אמרו אלא אפילו ספק שבת אחרת3
- ג. אין עושין דברים הללו לא על ידי נכרים ולא על ידי כותיים אלא על ידי גדולי ישראל4
- ד. ואין אומרים יעשו דברים הללו לא על פי נשים ... אבל מצטרפין לדעת אחרת6
- ה. מפקחין פקוח נפש בשבת והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין ... ואף על גב דקא צייד כוורי7
- ו. לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב9
- ז. מצא בה תינוק מושלך אם רוב נכרים ... לא שנו אלא להחיותו אבל לייחסו לא...10

דף פד.

א. רבי יוחנן כי חש בצפידנא עבד הכי בשבתא ואיתסי ... הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים

מדין הגמ' מחלת צפידנא¹ שמתחלת בפה ומסיימת בבני מעיים, וסימנה בשנותן כלום לתוך פיו סביבות השיניים יוצאין מבין השיניים דם מחללין עליה השבת, ויש לנהוג בחולה כדין חולה שיש בו סכנה, גם קודם שנקבע הדבר על ידי הרופא, אפילו החולה והרופא אומרים א"צ לחילול אמרינן דאין בקיאיין בזה כי מקובל ביד חז"ל שסכנה היא².

¹ בנשמת אברהם (סקי"ב) כתב שבימינו שלא ידוע מה היא צפידנא
² משנה ברורה סימן שכת ס"ק ח

הלכות הרף היומי

מסכת יומא

אולם דלקת חניכיים שמקובלת כיום, לא שמענו אם גומר בבני מעיים ואם הוא כמו צפידנא, וספק אם באמת הדין שאפילו הרופא והחולה אומרים שאין צריך³ שמחללין שבת⁴.

כאב פנימי חזק שסיבתו אינה ידועה, והוא מעורר חשש למחלה רצינית. ואין רופא שניתן לברר האם יש בו חשש סכנה⁵. יש לנהוג בחולה כדין חולה שיש בו סכנה, גם קודם שנקבע הדבר על ידי הרופא

לדוגמא – אדם שחש כאב בטן עז וחושש שמא יש לו דלקת בתוספתן (אפנדציט), אם אין לו רופא, יחלל שבת ויסע לרופא או לבית החולים.

וכן כאבים גדולים מאד בכליות, במרה ובמעיים (שאינם מחמת נפיחות המאכלים), מורים בדרך כלל כי יש שם איזו מכה של דלקת או אבן כליות וכיו"ב, והוא ספק פיקוח נפש ממש⁶.

וכן פצע שבפנים הגוף, דהיינו מן השיניים ולפנים, או שטף דם פנימי⁷.

וכן אם הוא סובל מכאב שיניים עד שהוא מצטער הרבה ונחלש כל גופו, מותר לו לקחת תרופה לשיכוך הכאב, ובשעת הצורך גם מותר לומר לרופא נכרי לעקור את השן⁸, או לטפל בה למניעת הכאב. וכשהרופא קובע בבירור שעקירת השן היא הרפואה, יש להתיר להוציא את השן גם על ידי ישראל⁹.

ואם קיים חשש סכנה, כגון מחמת ריבוי המוגלה וכדו', יתייעץ מיד ברופא כדת מה לעשות. ואם אין רופא יחלל שבת כדי למצוא רופא.

³³ כתב הפמ"ג משב"ז שכח ס"ק ב שכל המוזכר בשו"ע כסכנה, אף שרופא או חולה אומרים אין צריך אין שומעים להם, ששקר אומרים, מאחר שבגמרא אמרו שיש סכנה, ואין אומרים שנשתנה בדבר בזמננו. וכעין זה כתב בשו"ת מהר"ם שיק רמז, שבמה שאמרו הז"ל שהוא סכנה, אף אם הרופאים אומרים שאין בו סכנה, אין שומעים להם, כיון שאין יכולים להעיד אלא על רוב המקרים, ואין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב. ואמנם מצינו שאומרים כי נשתנו הטבעים, וכן כתב המשנ"ב בכמה מקומות, (סי' קעג סק"ג, סי' קעט סק"ח וסי' שלא סק"א) ועל כן כתבו האחרונים (בספר שמירת הגוף והנפש ח"א מבוא סוף פרק ו עמוד 55 ובנשמת אברהם (סק"ז) לגבי סכנת עוורון בשם הגרי"ש אלישיב) שכוונת הפמ"ג, שאפשר שלא אמר את דבריו אלא באופן שרק רופא אחד אומר שאין סכנה בדבר, אך כשמוסכם על כל הרופאים שאין בו סכנה, סומכים על דבריהם.

⁴ שו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ע). ועיין עוד בנשמת אברהם שם.

⁵ ביאור הלכה סימן שכח סעיף ג ד"ה ודוקא שנתקלקל וז"ל "ומ"מ אפשר לומר דאם כאיב ליה טובא באחד מאברים הפנימיים ומסופק לו שמא נתקלקל שם באיזה דבר ואין שם רופא בעיר לשאול דמותר לחלל שבת וליסע אחר רופא דאף במכה שאינה של חלל איתא לקמן בסוף ס"ה דאם נעשה אצל החולה ספק סכנה מחללין". ומשמע שאם יש רופא מחויב ללכת אליו קודם שמחלל שבת

⁶ שו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ע)

⁷ שו"ע שכח ג

⁸ שם סעי' ג ברמ"א, וע"ש במ"ב ס"ק יב, דע"י יהודי לכו"ע אסור, ע"ש במ"ב ס"ק י, דעקירת השן אינה רפואה ידועה, ואדרבה, לפעמים יש חשש סכנתא עי"ז. וע"ע שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' מו פ"י ושם ח"ט סי' יז פ"ב ס"ק יא בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל, דבזמננו שבקיאם בדרכי החימוי, ליכא שום חשש סכנה. ועיין שו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ע), נשמת אברהם (סק"ג) ושש"כ (פל"ב הערה ע) בשם הגרש"ז א.

⁹ בציץ אליעזר שם

הלכות הדף היומי

מסכת יומא

אך מי שחש בשיניו במעט, אל יקח כל כדור להרגעת הכאב¹⁰, אבל מותר לו לשתות משקה חריף שדרך בני אדם בריאים לשתותו, כמו ברנדי או יין שרף, ויקפיד לגמוע את המשקה בבת אחת ולא לשטוף בו את הפה ושוב להפליטו, ואפילו להשהותו בפיו ולבלוע אותו לאחר זמן אסור.

דף פד:

ב. וכל ספק נפשות דוחה את השבת ... ולא ספק שבת זו בלבד אמרו אלא אפילו ספק שבת אחרת

חולה שיש בו סכנה¹¹ שאמדהו ביום שבת שצריך לעשות לו רפואה ידועה שיש בה מלאכת חילול שבת ה' ימים אין אומרים נמתין עד הלילה ונמצא שלא נחלל עליו אלא שבת אחת אלא יעשו מיד אף על פי שמחללין עליו ב' שבתות שאף שבודאי לא ימות היום שהרי אמדהו שיתקיים ה' ימים מכל מקום יש לחוש שמא ימות לאחר הח' ימים אם לא יתחילו לעשות לו הרפואה מיד.

ולכן בבית חולים אשר עבודת האחיות מאורגנת במשמרות¹², ואם משמרת היום תשאיר טיפולים למשמרת הלילה, יתעכבו הטיפולים המתוכננים ללילה, והחולים שבסכנה לא יקבלו את הטיפול הראוי במועדו, מותר לתת לחולים את הטיפול ביום השבת¹³. וטוב תעשה הנהלת בית החולים, אם תתייעץ עם מורה הוראה, כדי לא לעשות את השבת ליום חול.

אבל במקום שאפשר לעשות לו הרפואה מיד בלי חילול שבת¹⁴ אלא שיעטרכו לשהות שעה מועטת לא יחללו כדי לעשותה תיכף ומיד בלי שום שהוי כלל, אם הוא בענין שאין חשש סכנה כלל בשהוי מועט זה, לפי שהשבת דחוויה היא אצל פיקוח נפש ולא הותרה לגמרי וכל שאפשר להצילו בלא חילול שבת אינה נדחית בשבילו.

ולפיכך דוחין ניתוח עד למוצאי שבת¹⁵ אפילו של חולה שבסכנה, כאשר מצבו של החולה הוא יציב ואין כל חשש שיחמיר במשך השבת והחולה יבוא לידי סכנה, וכן הדבר לגבי כל טיפול אחר הכרוך באיסורי תורה. ולכן, כאשר מצבה של יולדת ושל תינוקה אינו מצריך ניתוח קיסרי באופן דחוף, ימתינו בו עד אחרי השבת, ולא יחללו את השבת.

¹⁰ שם סעי' לב ובמ"ב שם

¹¹ שו"ע ונו"כ או"ח שכח יא

¹² שמירת שבת כהלכתה פרק מ אות כח

¹³ כי מותר לחלל שבת כדי להציל נפש מישראל במוצ"ש"ק.

¹⁴ שו"ע ונו"כ שם ד

¹⁵ שם אות מו

הלכות הדף היומי

מסכת יומא

וכן אין להתחיל בשבת¹⁶, ואף לא בערב שבת סמוך לכניסת השבת, לעשות לזירוז הלידה (גם במקום שיש צורך בכך על – פי דעת רופא), אלא אם כן קיימים סכנה או חשש לסכנה לעובר או לילודת.

גם אין לבצע בשבת בדיקות מעבדה וצילומים או שאר כל הכנות שקשורות באיסורי תורה, לצורך ניתוח שיבוצע למחרת היום, אלא אם כן הניתוח דחוף, ועלול להידחות אם ההכנות לא ייעשו בשבת¹⁷.

ההכנות לניתוח למחרת היום, אף שאינן דחוף, אלא שאינן אפשרות לדחותו ליום אחר, אם אין בעשייתן אלא איסור דרבנן, כגון חוקן ניקוי, מותר לעשותן בשבת, וכן מותר לחולה זה לצום בשבת לקראת הניתוח שלמחרת היום¹⁸.

אבל כאשר קיים מצב של סכנה עכשווית, כי אז, גם אם ניתן להמתין למחרת היום בלא שיארע לחולה כל רע, מטפלים בו מיד, ואין ממתנינים למוצאי היום. ולכן, מי שאירע לו שבר פתוח בשבת או שבר בירך או בראש הירך וכדומה, אין דוחים את הטיפול בו עד מוצאי שבת, אלא מטפלים בו מיד¹⁹.

חולה²⁰ המקבל מדי יום ביומו הקרנה אחת, ואין זה חשוב באיזו משעות היום הוא מקבל אותה, משהים אותה, ככל שניתן הדבר, למוצאי שבת.

חולה שבסכנה הזקוק לשני טיפולים הכרוכים באיסורי תורה, אחד בבוקר ואחד בערב, כגון שתי הקרנות, יקדימו את הטיפול של יום שישי בערב ללפני כניסת שבת, ואת הטיפול השני של שבת יאחרו עד מוצאי שבת²¹, ככל האפשר, וכן הדבר גם בטיפול אחד שיש בו כמה פעולות שאפשר לעשותו בשני שלבים, ואפשר לעשות את השלב השני במוצאי – שבת, כי אז משהים עשיית השלב השני עד מוצאי שבת, ואין במקרה זה כל היתר לחלל את השבת באיסורי תורה.

ג. אין עושין דברים הללו לא על ידי נכרים ולא על ידי

נותיים אלא על ידי גדולי ישראל

¹⁶ שם לו ד

¹⁷ שם מ מז

¹⁸ נשמת אברהם חלק ה' עמ' ריח, ס"ק פז

¹⁹ ש"ב שם מח

²⁰ שם מט – ג

²¹ ע"י יומא פד ב ברש"ש, והוא מתיר בכה"ג, והואיל וכבר ניתן לחלל עליו השבת, מה לי חילול אחד מ"ל ב"פ. אלא שדבריו תמוהים, וכן כל ראיותיו אינן מוכיחות, דשאני בהקרבת הקרבן שדוחה אה"ש, ולכן גם מקטירין את האימורין בשבת, משא"כ הכא כל שהוא פקו"נ דוחה את השבת, ושאינו פקו"נ אינו דוחה, והרי כל טיפול הוא דבר בפני עצמו, והר"ז נחשב כאילו פסקה הרדיפה עד לאחר השבת, ומ"ט נחלל את השבת, וכן תמה גם הגרש"ז אויערבך זצ"ל על דברי הרש"ש, וכתב שגם לרש"י בחולין פד ב, דלהס"ד השוחט לחולה בשבת חייב לכסות אפיו ע"י מלאכה דאורייתא, היינו מפני שהכיסוי חשיב כגמר השחיטה ודומה קצת להקטרת קרבן, ואף גם שם כתב הרמב"ן שזה תמוה מאד, ולכן נראה דאין לסמוך בזה על הרש"ש באיסורי תורה, עכ"ד. הערות שם ק

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

על אף שהשבת דחוייה היא אצל פיקוח נפש ולא הותרה לגמרי, וכל שאפשר להצילו בלא חילול שבת אינה נדחית בשבילו. מכל מקום כאשר מזדמן מקרה של פיקוח נפש וצריך לחלל את השבת להצלת חיי האדם, אין לעשות זאת על ידי נכרי אם אין בטיפול של הנכרי יתרון כלשהו בעצם ההצלה, אלא היהודי ישתדל לעשות בעצמו, ובודאי שאין להביא לידי כך שהדברים ייעשו בידי יהודי שאינו נזהר בשמירת שבת.

ואף אם יש לפנינו נכרים או קטנים שאינן בני מצות אין אומרים הרי אפשר לעשות ע"י אלו ולא יתחלל שבת ע"י ישראלים בני מצות, לפי שהמחלל שבת על חולה שיש בו סכנה להצלתו, אין זה קרוי חילול, אלא אדרבא, זה קרוי שמירת שבת.

ואל לו להחמיר על עצמו לעשות ע"י נכרי או קטן, ויש איסור בדבר מדברי סופרים. וזאת משום שהוא יודרו בדבר יותר שמא יאמרו הרואים בקושי התירו פיקוח נפש, ואין מתירים אותו לכתחלה ע"י המהוייבים במצות²². אלא אדרבא יש לעשות על ידי גדולי ישראל והכמיהם, כדי להורות הלכה למעשה ברבים²³.

ולכן, למשל, כאשר צריך לנסוע לקרוא לרופא או לקנות תרופות, יודרו היהודי ויסע, או לפחות, לווה היהודי את הנהג הנכרי כדי לזרוז, ולא יסע הנכרי לבדו²⁴.

עם זאת אמרו חכמינו ז"ל, שאותם ערכים חיוניים של החולה שבסכנה שעשייתם אינה נחוצה בו ברגע ויצטרכו להם במשך השבת, אם אפשר, טוב לעשותם על ידי נכרי. ואמנם ודאי שאם אין נכרי במקום, לא ילך לחזור אחריו, שמא מתוך חפושיו יתעכב הטיפול בחולה, וזמנה על היהודי לעשות ערכים אלה עבור החולה שבסכנה, גם אם הם קשורים בעשיית מלאכות האסורות מן התורה²⁵.

²² ושם יבא הדבר שכשלא ימצאו נכרים או קטנים לא ירצו לחלל ע"י גדולי ישראל
²³ ויש אומרים שכיון שהשבת דחוייה היא ולא הותרה כלל מה שאפשר לעשות שלא יהא חילול מן התורה צריך לעשות שלא יהא חילול במלאכה מן התורה, ולכן אם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחור ע"י שינוי עושה ע"י שינוי שאז אין איסור מן התורה, ואם אפשר לעשות ע"י נכרי בלא איחור כלל צריך לעשות ע"י נכרי מן התורה, ולא אסרו לעשות ע"י נכרי אלא במקום שיש לחוש שמא יתעצל הנכרי ויבא לידי דיחוי ועכוב אבל לא כשישראל עומד עליו ומזרוז בענין שאין לחוש לכלום. והעיקר כסברא הראשונה ואעפ"כ המנהג במדינות אלו כסברא האחרונה אבל טוב שלא לנהוג כן כי יש חשש שמא יראו עכשיו שאין עושין רק ע"י נכרי יסברו שיש איסור בזה לעולם על ידי ישראל ולפעמים לא יהיה נכרי מצוי ועל ידי זה יסתכן החולה במה שימתינו על הנכרי ועכ"פ הרוצה לעשות ע"י נכרי יגלה לרבים באותו פעם שיש היתר לישראל עצמו אלא שהנכרי הוא מזומן כאן. שו"ע הרב שם יג

²⁴ שמירת שבת כהלכתה פרק לח אות א ב

²⁵ ועיין ברש"י בסוגייתנו, דאם צריך לעשות לו רפואה היום דוקא, אבל אינו מוכרח לעשותה תיכף אלא שיכול לאחרה עוד איזה שעות, בכזה אמרינן הוריזי ה"ז משובת, ע"ש, דאפי' בטוח שנוכל להמתין עוד איזה שעות ואז נוכל להבחין אם צריך לחלל עליו את השבת או לא, אפי' לא ימתינו אלא מחללין עליו מיד, הואיל דעתה הוא ספק, מותר לחלל עליו שבת.

הלכות הדף היומי

מסכת יומא

וכשמחללין את השבת²⁶ להצלת חיי אדם, יש למעט ככל האפשר בעשיית איסורים אם אמנם אין חשש שזה ישפיע לרעה על מצב החולה, וגם יש לצמצם את חומרת האיסור, דהיינו אם אפשר להציל מבלי לעבור אלא על איסור דרבנן אסור לעבור על איסור תורה דבר האסור שאפשר לעשותו בשינוי, שלא כדרך עשייתו בחול יעשהו בשינוי²⁷. דבר האסור שרגיל להיעשות בידי אדם אחד יעשהו שנים במשותף. אי אפשר לעשותו בשנים במשותף, והוא נעשה בדרך כלל ביד אחת יעשהו בשתי ידיו כאחד, שלא כדרך עשייתו בימות החול.

בכל מקרה אשר יש בו חשש כלשהו, שההגבלות האמורות עלולות להביא לידי עיכוב מוזק בטיפול בחולה שבסכנה, או שהוא יחלש בגללן, יש להתעלם מהן, ויש לעשות לטובת החולה את הכל כבימות החול, כדי להצילו.

ולפיכך, בימים הקרים כשהחולה שבסכנה זקוק לחימום הבית ואינו עריך לכך בדחיפות, אם אפשר ידליק הנכרי את התנור, ובאין נכרי והחימום בתנור יפה לו יותר מאשר החימום על ידי ריבוי שמיכות ידליק היהודי וישתדל לעשות זאת בשינוי.

חולה שבסכנה שהשינה יפה לו, והאור דלוק בחדרו ומפריעו, אם אפשר יכבה הנכרי, ובאין נכרי במקום, ואי אפשר להוציא את החולה או את המנורה מן החדר יכבה היהודי ואם אפשרי הדבר יכבה בשינוי, כגון שיכבהו במרפקו.

וכן כאשר עריך לטלפן²⁸ לרופא כדי לקרוא לו, או לבקש ממנו הוראות טיפול, אם אפשרי הדבר, ירים את השפופרת ממקומה וכן ילחץ על לחיצת הטלפון בדרך שונה ממה שהוא רגיל לעשות בימות החול, כגון באחורי ידיו או בפרק ידו, ואם אי אפשר, יעשו שני אנשים ביחד את הפעולות הדרושות. ואם הוא לבדו, יעשה בשתי ידיו.

וכן יש להשתדל לכתוב את מה שנחוצ בשינוי, כגון ביד שמאל, אך אם הדבר דחוף ואם יכתוב בשינוי עלול לחול עיכוב יכתוב כדרכו²⁹.

ד. ואין אומריין יעשו דברים הללו לא על פי נשים ... אבל

מצטרפין לדעת אחרת

כאשר מזדמן מקרה של פיקוח נפש וצריך לחלל את השבת להצלת חיי האדם, אין לעשות זאת בנשים לבדן כשיש חשש שמא יתעצלו או יפגעו בו, אבל מצטרפין עם ישראל ומוסרין הדבר לישראל, ומכל מקום מצוה מן המובחר להשתדל לעשות הכל ע"י ישראלים גדולים בתכמה ולא על ידי

²⁶ שש"כ שם לב כח

²⁷ שמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, שאם עושין ע"י שינוי, יגלה בפני כל הנמצאים שם, שבאמת מותר אפי' כדרכו, אם יש מקום לחשוש שע"י זה יהיה איזה עיכוב שם הערות הערה פח

²⁸ שם אות מ

²⁹ שם אות מט

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

הדיוטות ונשים, כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם ויבאו להקל שלא במקום פיקוח נפש וגם כדי להורות הלכה למעשה ברבים.

אך במקום בו זהו תפקידם כגון חובשת אחות, מילדת, או רופאה, יעשו על ידיהם, ובודאי כשיש יתרון כלשהו בעצם ההצלה על ידם יש לעשות על ידיהם.

ה. מפקחין פקוח נפש בשבת והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין... ואף על גב דקא צייד בזוורי

חייב אדם לעשות הכל כדי להציל נפש מישראל, ואף מותר לחלל את השבת לשם כך, ואפילו מצוה לעשות כן בכל מקרה שקיים פיקוח נפש או ספק פיקוח נפש. וכל הזריז וממהר לחלל את השבת³⁰ במקרה כזה הרי זה משובח. וכלל גדול הוא בדיני פיקוח נפש והצלת נפשות בשבת וביו"ט, כאשר יש חשש כלשהוא של סכנה מידית לא להתמהמה ולשאול שאלות³¹, אלא לעשות מיד את הדרוש להצלת הנתון בסכנה, ואמרו חז"ל השואל באותה השעה הרי זה שופך דמים

ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה ולכל מקרה אחר של פיקוח נפש, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ולא שימות בהם. הא למדת, שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוה בעולם, ואלו האפיקורסים שאומרים, שזה חילול שבת ואסור, עליהן הכתוב אומר "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם"³².

אך גם כאשר נראה³³, שאין חשש לסכנת נפש יש להיוועץ ברופא, כי יש שפעע קטן ביותר מסוכן הוא, וכן יש להיוועץ במורה חוראה הבקי בדינים אלה, כדי לדעת מה מותר ומה אסור לעשות בכל מקרה.

³⁰ שו"ע ונו"כ שכח יג

³¹ וע"ש במ"ב ס"ק ו, דהמתחסד וירא לחלל שבת כי אם עפ"י מורה חוראה, הרי הוא שופך דמים, שבעוד שהוא הולך לשאול, יחלש החולה יותר ויוכל להסתכן. ועיין ערוה"ש סע' ב, דזה דוקא במי שזמנו בהול, אבל בלא"ה, ודאי שיש לשאול, ועיין להלן פ"מ סע' א, וע"ש במ"ב הנ"ל, וחייב ת"ח לדרוש במקומו שפקו"ג דוחה שבת, כדי שידעו כל העם ולא יצטרכו לשאול, וע"ש סע' טו בביה"ל ד"ה ויש, דכל שאחד יכול לעשות את הכל, מ"מ כל שנגמרת המלאכה עבור החושיב"ס מהר יותר – מותר לעשות ע"י שנים

³² עכ"ל הרמב"ם פ"ב מה' שבת ה"ג

³³ שם פרק מ אות א

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

מותר לעשות פעולה לצורך חולה שיש בו סכנה³⁴, אפילו כאשר ברור שאגב כך ייעשה גם איסור אשר אין בו כל צורך לעצם פיקוח הנפש, אלא שבלעדיו אין אפשרות לעשות את הפעולה הנחוצה לעזרת החולה, וטוב שלא יכוין לעשיית איסור זה. אך יחד עם זה אסור לגרום חילול שבת שלא לצורך בצד הפעולות שעושים למען החולה, אם לא תושהה הפעולה ההכרחית עצמה על ידי כך ויסתכן החולה.

לפיכך מותר³⁵ לפתוח מקרר ולהוציא ממנו צורכי החולה שבסכנה, הגם שהמנורה ומערכות חשמל נוספות שבמקרר עתידות להידלק על ידי כך, אבל יעשה זאת ע"י נכרי ומותר בהזדמנות זאת להוציא גם מאכלים לצורך אחרים.

אין באפשרותו להשיג נכרי, מותר לצורך חולה שבסכנה לפתוח את המקרר אפילו אם ידלוק המנורה והמערכות הנוספות וודאי שלכתחילה יש לנתק אותם לפני שבת, כדי שלא יבוא לידי הדלקתם, אבל אל יסגור את דלת המקרר, שכן בכך יגרום לכיבוי הנורה ומערכות החשמל ואין בכך משום צורך החולה.

ואם צריך לשמור במקרר עוד דברים לצורך חולה שבסכנה לאותה השבת, או אפילו אם יצטרך להם לאחר שבת, ואם לא יסגור את הדלת, הם יתקלקלו, ואין לו אחרים להשיג במקומם, וגם אין לו מקום אחר שיוכל לשמור אותם שם, כגון במקרר של שכן, יסגור את הדלת, אך תחילה ינתק את המתג של הנורה, או יוציא אותה ויעשה פעולה למניעת שינוי במערכות החשמל כגון על ידי העברה למצב שבת, כך שתיעשה רק פעולה אחת בלבד של הדלקה וכיבוי. ומותר לעשות כן גם כשרק ספק הוא, אם יצטרך לדברים עוד בו ביום, או ספק אם בכלל יצטרך להם עוד.

וכן אם³⁶ אין מים חמים מוכנים לרחיצת החולה שבסכנה, ואין אפשרות לחמם מים בכמות הדרושה לחולה, מותר להדליק את הדוד החשמלי (בוילר), הגם שמתחממים בו מים בכמות גדולה ממה שנחוץ לרחיצת החולה.

ומותר להוציא את המים החמים מן הדוד החשמלי לצורך החולה שבסכנה, אף על פי שמים קרים יכנסו במקומם של אלה, והם יתחממו מהמים החמים הנמצאים בדוד, או מכוח החשמל הדלוק ויכול להשתמש במים גם לצרכים אחרים. אך משפתח את ברז המים חמים, אסור לסגור אותו (ויתן למים לזרום), מכיון שעקב סגירתו יתחממו המים הקרים יותר מהר, ולכך אין כל היתר, אלא אם כן יתכן שיזדקק בשבת למים חמים נוספים לצורך החולה שבסכנה. אבל מותר לבקש מנכרי לסגור ברז זה. וכאשר יסגור בעצמו את הברז לצורך החולה טוב שלא יתכנן להשתמש במים שיתחממו מכאן ואילך לצרכיו שלו במוצאי שבת. ואם יש לו דוד חשמלי כזה, אשר לא נכנסים בו מים קרים במקום החמים היוצאים, יעדיף להשתמש בו, ואז גם מותר לסגור את ברז המים החמים.

³⁴ שו"ע ונו"כ שם

³⁵ שש"כ לב אות עא

³⁶ שם אות פב

הלכות הדף היומי

מסכת יומא

וכן מותר לצוד³⁷, ואף להרוג, כלב משוטט, כאשר קיים חשש שהכלב נגוע במחלת הכלבת, והוא עלול לנשוך אדם, שהרי בנשיכתו יש משום סכנה. גם אם ירצה לחזירו ברשותו אם יתברר שאינו מסוכן.

וכן מותר לצוד כלב שנשך או נחש שהכיש וכדומה, על מנת לבדוק, אם הכלב בריא או לוקה במחלת הכלבת כדי לדעת, איך לטפל בנשוך כראוי, כי טיפול ללא צורך בנשוך יש בו משום סכנה, או כדי לברר סוג הארס של הנחש, גם אם כוונתו להשאירו ברשותו לצורך אחר.

ו. לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב

אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב³⁸, ולפיכך אפילו אם עמדו קבוצה של אנשים ובתוכם רק יהודי אחד, והלך אחד מהם לתוך מבנה שהתמוטט עליו, ואין ידוע מי הוא אל אף שהיה ראוי לילך אחר הרוב אעפ"כ מפקחין עליו³⁹.

אבל אם הלכו כלם בזה אחר זה למקום אחר פירש אחד מהם למבנה שהתמוטט אין מפקחין עליו והולכין בו אחר הרוב שהם נכרים⁴⁰.

אך אם נעקרו כולם יחד⁴¹, הרי עדיין הם קבועים ביחד וכשפירש אחד מהם הרי פירש מהקבוע ומפקחין עליו.

תינוק שנמצא ברחוב בעיר שרובה נכרים, מחללין עליו את השבת אע"ג שבכל יום ויום פורשים כולם ממקום קביעותם, אין הולכין אחר הרוב. ויש חולקים. והעיקר כסברא ראשונה⁴². ואם נמצא בבית לכו"ע מחללים⁴³.

אך אם נמצא בדרך ורוב העוברים נכרים לכו"ע אזלינן בתר רובא. ואין מחללין עליו את השבת⁴⁴.

³⁷ שמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דאפי' לא משום מחלת הכלבת ג"כ יהא מותר לצודו ע"מ להורגו, אם יש לחשוד שהוא ישור, משום הויקא דרבים. שם פרק מא אות כב ובהערה ע

³⁸ שו"ע ונו"כ או"ח שכ"ב ב

³⁹ שכיון שנשאר קביעות הראשון במקומו (בשעת פרישתו מהקביעות) הרי אנו הושבין אותו כקבוע עמהם להקל בספק נפשות, ואף על גב דבעלמא אמרו כל דפריש מרובא פריש אפילו היכא דהקביעות נשאר במקומו גבי פיקוח נפש אקילא רחמנא דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם משמע שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל. מ"ב שם ס"ק ה

⁴⁰ שכיון שניער כבר קביעות הראשון ממקומו (בשעת פרישתו של זה) אי אפשר להקל בו משום קבוע

⁴¹ וכן אם יצאו תכופים יחד זה אחר זה כיון דעדיין הם בחבורה אחת נקרא קבוע ודינו כדמעיקרא. מ"ב שם ס"ק ו, והבית מאיר ב. וההו"א יו"ד סי' לו סקמ"ז, חולקים, ודעתם שאף אם יצאו יחד ובשעת עקירתם נסתכן אחד מהם כגון שאחזו בולמוס וכדו', אין מחללים שבת עליו, כיון שסוף סוף במלה קביעות ראשונה

⁴² בא"ע סימן ד' סל"ד דעת המחבר דתינוק שנמצא בעיר שרובה עו"ג אין מחללין עליו את השבת כיון דבכל יום ויום פורשים כולם ממקום קביעותם אזלינן אחר הרוב ורמ"א בהג"ה פליג שם וס"ל דמפקחין עליו את הגל דבני העיר השיבי קביעי ודמיא לדינא דהכא ודעת הגר"א שם לפסוק כהרמ"א עי"ש. מ"ב שם ס"ק ו

⁴³ בית שמואל אבהע"ז ס"ק נח

⁴⁴ מ"ב שם

הלכות הדף היומי

מסכת יומא

מותר לרופא לענות לטלפון, כל שקיים חשש, שחולה יהודי שיש בו סכנה מתקשר אליו לשם התייעצות או לשם הזעקתו לביתו, אפילו אם רוב העיר או רוב מטופליו נכרים.⁴⁵

ז. מצא בה תינוק מושלך אם רוב נכרים ... לא שנו אלא להחיותו אבל לייחסו לא

האסופי⁴⁶ שנמצא בעיר שיש בה נכרים וישראלים, וכן תינוק הנמצא בבית יתומים שיש בו נכרים וישראלים בין שהיה רוב נכרים או רוב ישראל, הרי זה ספק נכרי לענין יוחסין. קידש אשה, צריכה גט מספק⁴⁷. הטבילוהו ב"ד לשם גרות, או שטבל משהגדיל, הרי הוא לענין יוחסין כשאר אסופים הנמצאים בערי ישראל אם יש בו חשש ממזרות, ואסור בבת ישראל ואסור נמי בממזרת⁴⁸, שאין הטבילה מועלת אלא להוציאו מידי נכרי.

אולם ילדים יהודים בבית יתומים שיש בו אפילו רוב ילדים נכרים, כשרים לקהל ואין חוששים שמא הוחלפו בנכרים⁴⁹. וחובה להוציאם משם ולגדלם בין ישראל בדתנו שלא יטמעו בין הנכרים.

⁴⁵ ש"כ מ אות יב, כיון שכל אחד בביתו הוא קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, אולם לדעת המחבר הנ"ל לגבי תינוק הנמצא בעיר יש לדון שאם יודע שהשיחה הינה ממכשיר סלולארי שנלך אחר הרוב שהרי כולם פורשים ממקומם, אולם לדעת הרמ"א הנ"ל ודאי נלך אחר הרוב אולם אפי' שאף למחבר מדי ספק לא יצא כיון שרבים משוחחים ממכשיר נייד הגם שנמצאים הם בביתם והספק כולל גם את אלו שלא פרשו להבדיל מתינוק שפרש.

⁴⁶ שו"ע ונו"כ אבהע"ז ד לג

⁴⁷ דברוב כותים מה דצריכה גט הוא משום חומרא דא"א. אבל ודאי דאם קידשה ישראל לאחר שקידש אותה זה דצריכה גט משני מודאי ולא מספק. פ"ת שם ס"ק מב מס' קהלת יעקב

⁴⁸ כ"ה לשיטת הרמב"ם ולהראב"ד ברוב עכו"ם מותר בממזרת ומותר בבת ישראל. ואפי' במחצה על מחצה מותר בממזרת ובבת ישראל ואי' תרי רובא עכו"ם אזלינן אחר תרי רוב' ואם יש ס' באסופי כמ"ש בסעיף הקודם דאינו ממזר רשאי ליש' אשה ולא היישינן. שמא ישא אהותנו. באה"ט שם מד

⁴⁹ וגם אין לחשוש שמא הולחפו בשוגג בעודם תינוקות כשלא היו ניכרים בטביעת עין. אוצר הפוסקים סם אות ד בשם האבן יקרה